

Geestelijke verzorging vanuit hindoe perspectief

Doel van dit artikel is het ontwikkelen van een definitie voor hindoe-geestelijke verzorging, waarbij waardevolle input uit het professionele veld is gebruikt. Voor het formuleren van de definitie en het cognitief valideren van de kenmerken pasten de auteurs de Tarka-methode uit de hindoe filosofie toe.

Sharda Nandram en Puneet Bindlish

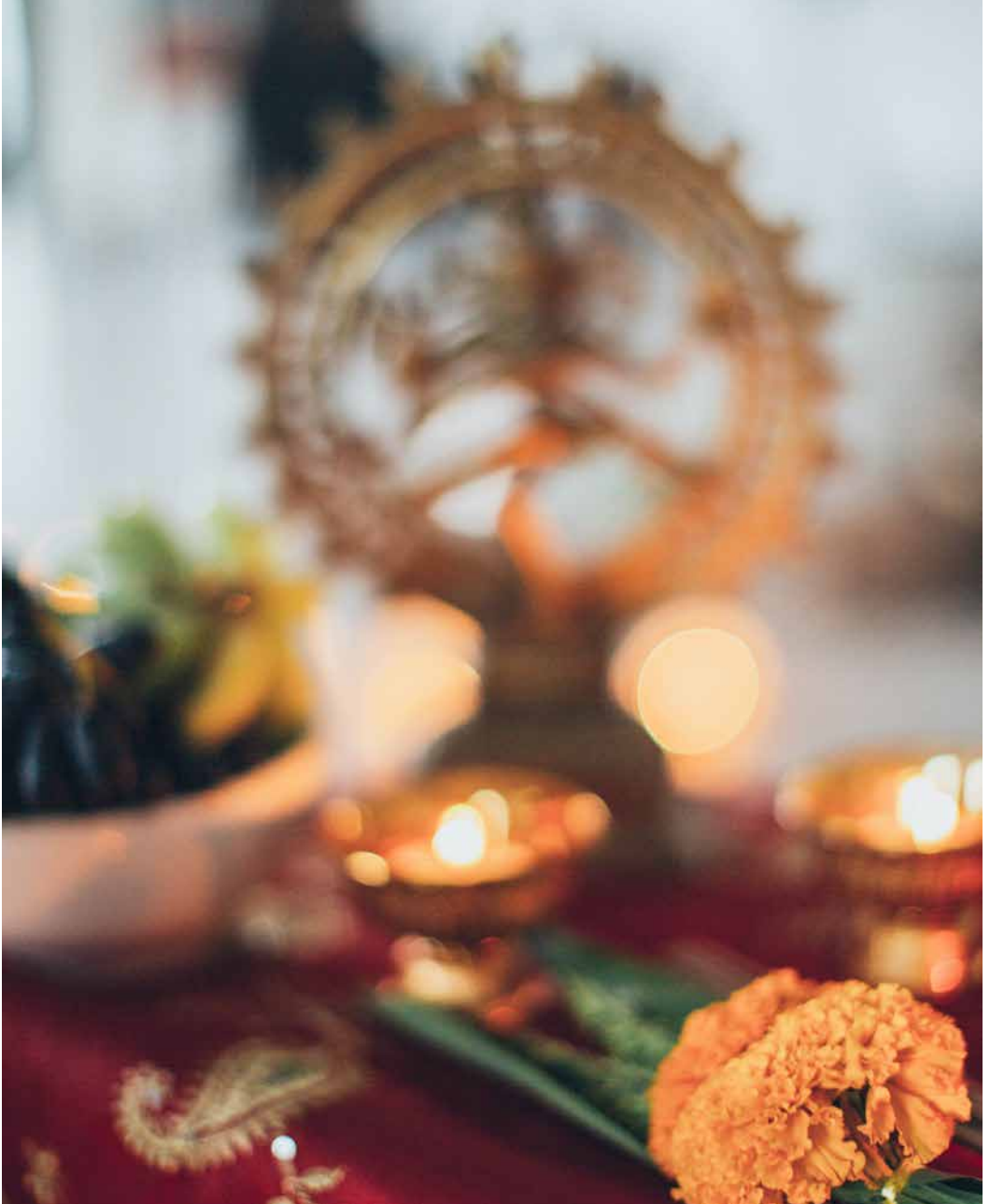
HOEWEL DE ONDERWERPEN spiritualiteit, op spiritualiteit gebaseerde zorg en geestelijke verzorging niet nieuw zijn, zijn ze recentelijk vanuit verschillende invalshoeken onderzocht in de literatuur (Den Toom & Van Waveren Hogervorst, 2020; Den Toom e.a., 2021). De beroepsgroep ontbeert echter consensus over de definitie van deze concepten, die bepalend is voor de kwaliteit van het begeleidingswerk dat een hindoe-geestelijk verzorger biedt. Op basis van een uitgebreide review concludeerde Ross dat het onderzoek naar spiritualiteit en gezondheid systematisch en gecoördineerd moet worden aangepakt (Ross, 2006). Dit werd bevestigd in onze interacties met Nederlandse deskundigen op het gebied van hindoe-geestelijke verzorging die formeel de status van hindoe-geestelijk verzorger hebben. Aangezien er ook niet-universitair

opgeleide hindoe-geestelijk verzorgers actief zijn in het werkveld, zal een definitie bijdragen aan de geloofwaardigheid van hindoe-geestelijke verzorging, aldus de universitair opgeleide hindoe-geestelijk verzorgers.

Dit artikel heeft tot doel een definitie te ontwikkelen voor hindoe-geestelijke verzorging, waarbij waardevolle input uit het professionele veld is gebruikt. Het onderzoek richtte zich op de volgende onderzoeksvraag: wat zijn de kenmerken van hindoe-geestelijke verzorging en hoe dragen ze bij aan de definitie van hindoe-geestelijke verzorging? De benodigde informatie werd verzameld via kwalitatief onderzoek, met behulp van een logboek en brainstormsessies met geestelijk verzorgers die de postacademische ambtsopleiding aan de Vrije Universiteit Amsterdam volgden. Voor het formuleren van de definitie en het cognitief valideren van de kenmerken werd de Tarka-methode uit de hindoe filosofie toegepast (Govindacharya, 2013). Bovendien hebben de genoemde geestelijk verzorgers interviews gehouden met andere geestelijk verzorgers in het werkveld om de definitie verder te valideren. Hun eigen reflecties over de toepasbaarheid van de definitie op praktijkcases hebben de validatie verder verdiept.

Tarka-methode

De Tarka-methode is gebruikt om de verschillende concepten voor de definitie van hindoe-geestelijke verzorging te conceptualiseren. Eerdere literatuuronderzoeken hebben

geprobeerd geestelijke verzorging te definiëren (Hummel e.a., 2009; Ramezani e.a., 2014; VandeCreek, 2010; Van de Geer & Wulp, 2011), zonder de essentiële hindoeconcepten in de geestelijke zorgpraktijk te betrekken (Chander & Mosher, 2019; Fowler, 2017; Ganzevoort e.a., 2014; Liefbroer e.a., 2022). Sommigen bespreken de interlevensbeschouwelijke kenmerken van geestelijke verzorging, en beschrijven deze in diverse religieuze contexten zonder toe

te werken aan een definitie (Liefbroer e.a., 2018). In ons onderzoek vroegen we vier hindoe-geestelijk verzorgers en een deelnemer in opleiding tot hindoe-geestelijke verzorging om zich in brainstormsessies te buigen over de unieke kenmerken van hindoe-geestelijke verzorging. We vroegen hen om te putten uit hun observaties in hun dagelijkse professionele werk in tehuizen, gevangnissen, centra voor levensvragen en tbs-klinieken, en deze

taken te rapporteren in Excel-sheets, waarbij werd gevraagd aan te geven welke taken geestdodend, betekenisvol en geestverruimend waren, naast vermelding van hun naam en de datum van deze activiteiten. Vervolgens werden verschillende onderwerpen besproken tijdens een eerste brainstormsessie met deze vijf deelnemers en de auteurs van dit artikel. Wat zijn de standaardactiviteiten van een hindoegeestelijk verzorger? Wat zijn de professionele uitdagingen, rekening houdend met zowel de belangen van de zorgvrager als die van de zorgcontext?

Tijdens een tweede brainstormsessie werden de resultaten van de eerste sessie vergeleken met de beroepsstandaard. In de derde en afsluitende brainstormsessie werden de unieke kenmerken uit de eerdere sessies systematisch doorlopen volgens de Tarka-methode (Guha, 2012). Deze aanpak omvat drie fasen: 'Uddeśā' (opsomming van mogelijke attributen), 'Lakṣaṇa' (formulering van de definitie met onderscheidende elementen) en 'Parikṣā' (cognitieve en empirische validatie van de

definitie). Via een iteratief proces werd uiteindelijk de definitie geformuleerd, gebaseerd op de geïdentificeerde unieke kenmerken. Als laatste stap is de geformuleerde definitie gevalideerd met behulp van deskundigen uit het werkveld. Elke deelnemer heeft de definitie ter beoordeling voorgelegd aan twee andere geestelijk verzorgers. Ze hebben ook de definitie toegepast op twee praktijkcases en de bevindingen schriftelijk aan de onderzoekers gerapporteerd.

Hierna volgt een beknopte beschrijving van het proces dat in elke fase is gevolgd. Voordat we de verschillende onderdelen van de methode gedetailleerd kunnen beschrijven, is het belangrijk op te merken dat er slechts een beperkt aantal hindoe-geestelijk verzorgers in Nederland is (ongeveer twintig), van wie een handvol officieel geregistreerd is. Dit betekent dat de deelnemersgroep afkomstig is uit een kleine populatie van hindoe-geestelijk verzorgers. Sommige deelnemers werken voltijds en allen maken deel uit van de eerste groep die de postacademische opleiding aan de Vrije Uni-

versiteit Amsterdam heeft afgerond. Hierdoor is de generaliseerbaarheid van onze onderzoeksresultaten beperkt. Om de anonimiteit van de deelnemers te waarborgen, verstrekken we beperkt demografische gegevens in de volgende beschrijving.

Uddeśa

In deze fase werd allereerst literatuur doorgenomen over algemene geestelijke verzorging en hindoe-geestelijke verzorging. Op basis van deze literatuuranalyse werden categorieën geformuleerd die deel konden uitmaken van de te ontwerpen definitie. Vervolgens beschreven de vijf deelnemers hun werkdag aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst. Hun veldwaarnemingen gaven inzicht in de activiteiten die zij in hun professionele praktijk gedurende één of meer dagen tegenkwamen. Dit resulteerde in 25 dagen aan observatiegegevens met betrekking tot de activiteiten van hindoe-geestelijke verzorging.

Tijdens de eerste brainstormsessie, die vijf uur duurde, werden de routineactiviteiten besproken, geanalyseerd en gecategoriseerd. De deelnemers kregen de ruimte om te reflecteren op hun ervaringen en om anekdotes te delen uit hun werkveld. De onderzoekers bestudeerden vervolgens de observatiegegevens; activiteiten die niet tijdens de eerste brainstormsessie werden genoemd, werden door de onderzoekers toegevoegd als nieuwe categorieën. De Uddeśa-fase resulteerde in een inventarisatie van de belangrijkste elementen van geestelijke verzorging en hindoespecifieke elementen uit de praktijk van geestelijke verzorging.

Lakṣaṇa

Deze fase omvatte een tweede brainstormsessie, waarin de belangrijkste kenmerken uit de vorige fase verfijnd werden door middel van een iteratief proces van abstraheren. Doel was om alleen essentiële elementen in schematische vorm weer te geven. Aangezien er al een definitie bestaat vanuit de beroepsstandaard, was het tevens belangrijk om onderscheidende kenmerken te identificeren die exclusief van toepassing zijn op hindoe-geestelijke verzorging. Bij het opstellen van een (voorlopi-

ge) definitie hielden we rekening met verschillende overwegingen, zoals elders beschreven (Walters, 2009; Bindlish e.a., 2019).

Parīkṣā

Tijdens deze fase werd de definitie die in de vorige fase was uitgewerkt, gevalideerd tijdens de derde brainstormsessie van de onderzoekers met de vijf deelnemers. De validatie verliep in verschillende stappen: *a)* logische redenering (cognitieve validatie), *b)* het voorleggen aan andere deskundigen uit het veld van geestelijke verzorging (validatie door deskundigen), en *c)* het laten nadenken van de deelnemers over de toepasbaarheid van de definitie in hun eigen praktijkcases (Overholser, 1994). De input is geanalyseerd door de onderzoekers.

Geestelijke verzorging is bijzonder relevant voor de hindoe-traditie, vanwege de onderlinge verbondenheid van geest, lichaam en ziel

Bevindingen

In dit artikel wordt de definitieve versie van de definitie van hindoe-geestelijke verzorging gepresenteerd, met als doel verdere ontwikkeling en implementatie ervan in Nederland. Het onderzoek is uitgevoerd gedurende enkele maanden, waarbij sommige onderzoeksactiviteiten parallel zijn verlopen. Om de leesbaarheid te bevorderen, worden de bevindingen hieronder echter gepresenteerd in een gefaseerde volgorde. De gegevens zijn verzameld tussen oktober 2021 en juni 2022, en de aanvullende data-analyse voor de validatie heeft plaatsgevonden tegen het einde van 2022.

Uddeśa-fase

De literatuurstudie resulteerde in een opsomming van kenmerken en de indeling van deze kenmerken in categorieën. De term 'hindoe-geestelijke verzorging' omvat meerdere dimensies (zoals innerlijk leven, transcendentie,

Generieke activiteiten van hindoe-geestelijk verzorgers	Contextspecifieke activiteiten van hindoe-geestelijk verzorgers
<ul style="list-style-type: none"> • Yoga-interventies, meditatie. • Presentaties over hindoe specifieke elementen aan collega's die niet-hindoespirituele verzorgers zijn. • Individuele gesprekken: gebaseerd op hindoeconcepten. • Groepsgesprekken en bijeenkomsten (satsang): verhaal, zang en mantrarecitatie. • Werken met culturele elementen gebaseerd op samen maaltijd bereiden en nuttigen, ruimte voor emotionele expressies via verhalen en communiceren in de eigen taal. • Hindoevieringen organiseren en faciliteren. • Rituelen. • Multidisciplinair overleg. • Administratie: deelnemerslijst, bijwerken registratiedossiers. • Collegiaal overleg: binnen en buiten de organisatie. • Begeleiden van cliënten (mesomedewerkers). • Advies (macro-organisaties). • Hulpverlening en begeleiding (micro; cliënt en naasten). • Intervisie. • Familiegesprekken: systemisch werken. • Zelfreflectie (vanuit een dieper bewustzijn) op werkwijzen met behulp van hindoe filosofische kaders, zoals de vijf omhulsels van het zelf (vedantische 'pancha kosha's'). • Zelfvoorbereiding door de geestelijk verzorger, inclusief belichaamd weten op verschillende niveaus. • Toegang hebben tot en gebruik van diverse soorten hindoe-literatuur als kennisbronnen voor het begeleiden van de cliënt bij het vinden van antwoorden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rechtvaardigheid/gevangeniscontext • Optreden als intermediair: opkomen voor rechten van cliënten. • Zorgcontext • Presentatie en training. • Training zorgmedewerkers: zin/communicatie. • Intramuraal en extramuraal werken. • In dienstverband of als zelfstandige via opdrachtgever of SKGV/VGVZ in disciplines zoals zorg, justitie, politie, defensie.* • Adviserende rol over hoe om te gaan met issues in hindoefamiliecontexten. • Signaalfunctie naar andere professionals in multidisciplinair overleg. • Participatie aan (landelijke) projecten in de geestelijke verzorging en deelname aan onderzoek/casussen. • Acties met betrekking tot bewustwording: op het gebied van onderwijs en de verbinding met de universiteiten (zoals de postacademische ambtsopleiding), relatie met de Hindoe Raad Nederland als uitzendende organisatie, via beroepsvereniging(en), vanuit de samenleving ('focus community building') en via de kanalen van de organisaties waar de hindoe-geestelijk verzorger werkzaam is (bijvoorbeeld een centrum voor levensvragen ofwel CVL).

Tabel 1. Resultaat van de eerste brainstormsessie: activiteiten van hindoe geestelijk verzorgers.

* SKGV = Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorger.

verbondenheid, zelfrealisatie en sacraliteit) en wordt gedefinieerd voor diverse toepassingsgebieden. In de literatuur blijkt de term 'geestelijke verzorging' echter niet consequent of adequaat verwoord te worden. De definities variëren, afhankelijk van de benadering, het proces of het type zorg. Het werkveld van hindoe-geestelijke verzorging mist een definitie die aansluit bij de specifieke invulling van het werk. Dit heeft gevolgen voor zowel andere professionals als voor cliënten. Cliënten hebben soms een gebrek aan begrip en waardering voor het onderscheidende karakter van hindoe-geestelijke verzorging. Er bestaat ook onbekendheid met het vak van de hindoe-gees-

telijk verzorger, in vergelijking met de rol van een hindoe priester ('pandit'). Tijdens de expertvalidatie bleek dat er onder collega geestelijk verzorgers onduidelijkheid bestaat over de competenties die hindoe-geestelijk verzorgers bezitten, naast de generieke competenties die elke geestelijk verzorger heeft (verworven).

Tabel 1 geeft een overzicht van de activiteiten waarover overeenstemming was tijdens de eerste brainstormsessie. In de linkerkolom worden de generieke activiteiten vermeld die een hindoe-geestelijk verzorger onderneemt. In de rechterkolom komen activiteiten in specifieke contexten aan bod waarbij

hindoe-geestelijk verzorgers betrokken zijn. Dit illustreert zowel de overeenkomsten als de verschillen in context.

De opsomming in tabel 1 kwam tot stand via een inductief proces, zonder een achterliggende theoretische fundering. Om dit aan te vullen, hebben we in dit stadium de Tarka-methode geïntroduceerd om de cognitieve validatie uit te voeren. Bovendien kregen de deelnemers een selectie van artikelen uit internationale tijdschriften over definities van geestelijke verzorging (VandeCreek, 2010; Gijsberts e.a., 2019; Hummel e.a., 2009; Hvidt e.a., 2020), die zij kritisch hebben bestudeerd aan de hand van de Tarka-methode. Als laatste werd de deelnemers gevraagd om de professionele normen die voor hen gelden vanuit de beroepsstandaard te bestuderen, met als doel na te denken over onderscheidende elementen of categorieën.

Lakṣaṇa-fase

Tijdens de tweede brainstormsessie hebben de deelnemers de onderscheiden kenmerken (zie tabel 1) vergeleken met de beroepsstandaard (2015). Centraal stond daarbij de vraag: zijn de activiteiten specifiek voor hindoe-geestelijke verzorging of zijn ze algemeen voor het beroep van geestelijk verzorger? Veel van de activiteiten werden ondergebracht in de uitgebreide lijst van de beroepsstandaard. Tijdens de discussies in de brainstormsessie uitten de deelnemers de behoefte om concepten en theorieën meer vanuit een hindoeperpectief toe te passen in hun praktijk – zoals yoga, meditatie, de Rasa-theorie (emotietheorie) en de 'Pancha koshas' (vijf schillen voor spirituele ontwikkeling) – die ruimte bieden voor existentiële vragen van de cliënt. Ze gaven aan dat, als deze concepten ook worden opgenomen in een beroepsstandaard voor hindoe-geestelijk verzorgers, ze de toepassing ervan kunnen legitimeren. Ook benadrukten ze het belang van hindoeprincipes uit geschriften, met name door het gebruik van narratieven, zowel in individuele sessies met cliënten als in groepsbijeenkomsten. Verder werd het belang van zelfreflectie bij het toepassen van hindoeconcepten benoemd, waar

bij specifieke aandacht werd besteed aan de Karma-theorie.

Tijdens de discussies brachten de deelnemers ook vragen naar voren, als: a) hoe kan een hindoe-geestelijk verzorger vrijwilligers inzetten, b) hoe moeten de unieke hindoekenmerken specifiek worden ingevuld in trainingen, en c) wat kan de mogelijke toegevoegde waarde zijn als hindoe-geestelijk verzorgers worden betrokken bij Nederlands onderzoek? De gemeenschappelijke elementen in de ontwerpdefinities waren: een type zorg, een vorm van professionele hulpverlening gebaseerd op hindoelevensbeschouwing, professionele aan-

Doel is een definitie te ontwikkelen voor hindoe-geestelijke verzorging, met waardevolle input vanuit het veld

dacht, begeleiding, counseling, academisch geschoold, geestelijke zorgverleners, op spiritualiteit gebaseerde zingeving, doelgerichtheid, existentiële levensbeschouwing, zingeving, levensbeschouwing en spiritualiteit gebaseerd op hindoelevensbeschouwing. Er was consensus over de onderliggende categorie 'type zorg'. Men concludeerde verder dat geestelijke verzorging meer een 'zijn-begrip' is dan een 'doen-begrip'. Daarom werd vermeden om termen zoals vermogen of bekwaamheid te gebruiken, omdat men vond dat daarmee het zijn-element onvoldoende tot uiting zou komen.

Parīkṣā-fase

In de derde en laatste brainstormsessie werd de klassieke Tarka-methode gepresenteerd aan de deelnemers, met als doel om samen een eerste poging te doen om de definitie te formuleren op basis van de al verzamelde inzichten uit voorgaande sessies. De onderzoekers gaven inzicht in de methode door enkele voorbeelden te geven van definities die op dezelfde manier tot stand zijn gekomen. De groep on-

dersteunde het idee dat de uitbreiding van de door hen opgestelde definitie van geestelijke verzorging versterkt werd door de toevoeging van 'academisch geschoold', 'op spiritualiteit gebaseerd' en 'gebaseerd op het hindoe-wereldbeeld'. Deze derde brainstormsessie resulteerde in een definitie waarover consensus werd bereikt tussen de geestelijk verzorgers.

Tijdens de validatiestap kregen de hindoe-geestelijk verzorgers de gelegenheid om onderling te discussiëren over geschikte formuleringen. In dit proces benadrukten zij de behoefte aan een definitie die dichter bij de beroepsstandaard ligt, omdat zij daarmee al vertrouwd zijn en die meer erkenning zal krijgen van andere geestelijk verzorgers. In het werkveld worden sommige taken die zij als geestelijk verzorger uitvoeren ook door pandits uitgevoerd, zoals counseling bij familiekwesaties en bepaalde rituelen. Daarom wilden ze zich onderscheiden van de pandits door 'academisch' toe te voegen aan de definitie, omdat pandits doorgaans niet per se academisch geschoold hoeven te zijn om het werk te kunnen doen. Deze validatiediscussie resulteerde in een aanvullende, meer praktijkgerichte definitie van hindoe-geestelijke verzorging.

Werkdefinitie

Hindoe-geestelijke verzorging is een vorm van professionele hulpverlening, begeleiding en advisering, door academisch opgeleide geestelijk verzorgers bij betekenisgeving, zingeving, levensbeschouwing en spiritualiteit gebaseerd op een hindoe-wereldbeeld.

Tijdens de laatste validatiestap stelden de deelnemers vragen aan andere geestelijk verzorgers ('peer validation') over de toepasbaarheid van de definitie in de praktijk van de hindoe-geestelijk verzorger. Aan hen werd ook gevraagd om de definitie toe te passen op ten minste twee gevallen uit hun praktijk, dan wel uit de praktijk van andere geestelijk ver-

zorgers. Als de casus bepaalde elementen niet bevatte, werd hen geadviseerd meer informatie over de casus te zoeken, om te zien of ze alle elementen konden verwerken. Als dit het geval was, werd de casus geldig genoemd. De groep droeg tien praktijkgevallen aan om de ondersteuning van de definitie te onderzoeken. Na analyse van de ingebrachte casussen kan worden geconcludeerd dat de elementen van de definitie de verschillende dimensies van geestelijke verzorging dekken. Echter, de validatie bij andere geestelijk verzorgers ('peer validation') riep vragen op: twee opmerkingen uit het veld vroegen om een nadere uitwerking van het hindoe-wereldbeeld.

De peer validatie wees ook uit dat sommigen vonden dat de zinsnede 'academisch opgeleid' geen toegevoegde waarde heeft. De term 'academisch' heeft betrekking op de onderzoekoriëntatie. De term 'professioneel' is van toepassing op een specifiek gebied of een specifieke loopbaan, via een specifieke opleiding, en is daarom verbonden aan instellingen die de algemene levenscyclus van het beroep regelen en de kwaliteit waarborgen. Een van de doelen van de definitie was om de instellingen bij dat doel te helpen. Verder is onderzoekgerichtheid geen verplichte eis bij de beoefening van het vak door alle geestelijk verzorgers, wat resulteert in een attribuut dat niet in alle gevallen voorkomt bij het attribuut 'academisch'. Om deze twee redenen werd het woord 'academisch' geschrapt en bleef alleen de term 'professioneel' behouden.

Een tweede kwestie in de validatieronde in het veld had betrekking op de zinsnede 'hindoe-wereldbeeld' die volgens sommigen niet duidelijk is. De zinsnede 'hindoe-wereldbeeld' wordt echter gehandhaafd. Een overweging was om 'wereldbeeld' te vervangen door 'overtuiging'. Het hindoeïsme kent een grote diversiteit en verscheidenheid aan geloofsovertuigingen en praktijken. Hindoes hebben vaak overtuigingen die kunnen worden beschouwd als monotheïstisch, henotheïstisch, polytheïstisch, atheïstisch of agnostisch (Flood, 1996). De flexibiliteit en aanpasbaarheid van hindoe-overtuigingen betekent dat het standaard-

begrip van religieuze overtuigingen niet op dezelfde manier van toepassing is op het hindoeïsme als op andere religies.

In die zin is het gebruik van de term 'wereldbeeld' wellicht meer inclusief en beter geschikt om de uiteenlopende overtuigingen en praktijken van hindoes te omvatten. Een wereldbeeld is een verzameling overtuigingen en waarden die iemands perspectief op de wereld en zijn plaats daarin vormen (Vidal, 2008). In het hindoeïsme kan dit een breed scala aan overtuigingen en praktijken omvatten, zoals toewijding aan een bepaalde godheid of godheden, de beoefening van yoga en meditatie, en de naleving van bepaalde rituelen en gebruiken. De notie van heilige overtuigingen heeft een flexibel karakter, omdat deze zeer contextgebonden zijn voor een individu (bijvoorbeeld in relatie tot levensfasen), in plaats van gemeenschappelijk voor alle volgelingen. Vanuit een inclusieve visie kan het gebruik van de term 'wereldbeschouwing' of 'wereldbeeld' helpen om de diversiteit en aanpasbaarheid van hindoe-overtuigingen beter te geven. Het kan ook het geïndividualiseerde karakter van religieuze praktijken binnen het hindoeïsme weergeven. De woorden 'wereldbeeld' of 'wereldbeschouwing' doen meer recht aan de diverse hindoepraktijken die door zorgverleners in het veld worden gebruikt. In de definitie wordt daarom gekozen voor het woord 'wereldbeschouwing'. Deze keuze past ook binnen recent onderzoek waarin Den Toom e.a. (2021) de pluriformiteit van de patiënt bespreken en pleiten voor niet alleen een religieuze benadering van het vakgebied, maar ook de toelating van levensbeschouwelijke benaderingen en een nieuwe ordening van de dimensies die in de beroepsstandaard zijn opgenomen (Den Toom e.a., in druk).

Bij de formulering van de uiteindelijke definitie hebben de onderzoekers de verschillende criteria van de Tarka-methode doorgenomen. Hierbij kwam naar voren dat de voorgestelde definitie cirkelvormig was door het gebruik van de term 'geestelijk verzorgers'. Om geestelijke verzorging te definiëren, moeten we eerst geestelijk verzorger definiëren. Om meer dui-

delijkheid te scheppen in deze definitie, stellen de onderzoekers voor om de volgende zinsneden toe te voegen: 'emotioneel en spiritueel welzijn', 'troost bieden tijdens uitdagingen en overgangen in het leven', 'met behulp van spirituele en/of religieuze praktijken' en 'met iemands existentiële overtuigingen over zin en/of doel'. Dit laatste betreft de ondersteuning, advisering of begeleiding bij het nastreven van spiritueel welzijn. Deze verfijning is aangebracht nadat de 25 observaties opnieuw zijn bestudeerd, maar nu met de focus op het 'hoe-aspect' in de definiëring.

Uiteindelijke definitie

Hindoe-geestelijke verzorging is vorm van professionele ondersteuning, begeleiding en advisering voor emotioneel en spiritueel welzijn, door troost te bieden tijdens uitdagingen en overgangen in het leven met behulp van spirituele en/of religieuze praktijken, die verenigbaar zijn met de hindoeereldbeschouwing en die iemand helpen zich te verbinden met zijn existentiële overtuigingen over zin en/of doel.

Hoewel er overlap is tussen 'ondersteuning', 'begeleiding' en 'advisering', zijn ze alle drie opgenomen. Elk heeft zijn eigen invulling en betekenis in de specifieke context van geestelijke verzorging, zoals in de zorgsector, en bij defensie, justitie en politie. Dit sluit ook aan bij de beroepsstandaard van de VGVZ (2015). De toevoeging 'troost bieden tijdens uitdagingen' heeft betrekking op zorgverlening bij probleemsituaties die onmiddellijke begeleiding vereisen. De toevoeging 'overgangen in het leven' omvat momenten waarbij vragen kunnen opduiken over de zin van het leven en gevoelens van onzekerheid, verdriet en angst over wat de toekomst zal brengen. Zowel de spirituele als de religieuze praktijk is opgenomen in de definitie. De zinsnede 'verenigbaar met de hindoeereldbeschouwing' geeft de nodige ruimte aan hindoe-geestelijke verzorging bin-

nen het bredere kader van geestelijke verzorging. Het gehele onderzoeksproces resulteert in een uiteindelijke definitie van hindoe-geestelijke verzorging (zie kader).

Tot besluit

Het concept van geestelijke verzorging is bijzonder relevant voor de hindoe-traditie, vanwege de nadruk op de onderlinge verbondenheid van geest, lichaam en ziel. Het bieden van geestelijke verzorging op een manier die geïntegreerd is met andere aspecten van iemands zorg is essentieel voor het bevorderen van het algehele welzijn. Dit houdt in dat er wordt ingespeeld op de spirituele behoeften van een individu, op een manier die rekening houdt met diens hindoespecifieke overtuigingen, die gevoed kunnen worden door levensbeschouwing, religieuze tradities en praktijken. Op deze manier wordt het belang van de gemeenschap bij de ondersteuning van het spirituele welzijn van een individu erkend.

De Tarka-methode is gebruikt om de verschillende versies van de definitie te conceptualiseren

Met dit onderzoek hopen we een bijdrage te hebben geleverd aan de hindoe-geestelijke verzorging. We hopen dat de hindoespecifieke definitie ruimte biedt voor een eigen invulling in de praktijk en de praktijkgerichte professionalisering van hindoe-geestelijk verzorgers, bijvoorbeeld via trainingen in het werkveld. De wetenschappelijke methode van dit onderzoek beoogt immers een definitie te formuleren waarbij rekening wordt gehouden met geldigheid; een belangrijk doel van wetenschappelijk verantwoord onderzoek. Voor toekomstig onderzoek kan de voorgestelde definitie ook worden gevalideerd voor geestelijke verzorging vanuit andere religieuze of niet-religieuze wereldbeschouwingen. Cliënten binnen de hindoegemeenschap kunnen immers af-

komstig zijn uit diverse hindoe-denominaties. Vervolgonderzoek zou op basis van empirisch onderzoek kunnen resulteren in een nadere uitwerking van wat hindoe-geestelijk verzorgers bieden aan geestelijke verzorging aan hun cliënten. Het Case Studies Project Geestelijke Verzorging kan hierbij als voorbeeld dienen (Den Toom & Van Waveren Hogervorst, 2020), omdat we daardoor inzicht kunnen krijgen in de competenties die hindoe-geestelijk verzorgers moeten hebben om hun cliënten de beste geestelijke zorg te bieden.

Dankbetuiging

De auteurs zijn dankbaar voor de inzichten die hindoe-geestelijk verzorgers/ en of deelnemers hebben verschaft in hun interactie tijdens cursussen en workshops die zij met hen hebben gehad vanuit de leerstoel hindoespiritualiteit en samenleving aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Voorts vormden inzichten uit de literatuur over generieke geestelijke verzorging in de Nederlandse context en een workshop met een buitenlandse delegatie uit Toronto een basis voor hun denkrichting over het vakgebied van geestelijke verzorging.

Prof. dr. S.S. Nandram is hoogleraar hindoespiritualiteit en samenleving aan de Vrije Universiteit Amsterdam en hoogleraar business en spiritualiteit aan de Nyenrode Business Universiteit te Breukelen. E-mail: s.s2.nandram@vu.nl.

Dr. P.K. Bindlish is assistant professor hindoespiritualiteit en samenleving aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Literatuur

- Bindlish, P.K., Nandram, S.S. & Gupta, R.K. (2019). Definition schema for redefining leadership: an integrative approach. *International Journal of Indian Culture and Business Management*, 18 (1), 34-58.
- Chander, V. & Mosher, L. (2019). *Hindu approaches to spiritual care: chaplaincy in theory and practice*. Jessica Kingsley.
- Flood, G. (1996). *An introduction to Hinduism*. Cambridge University Press.
- Fowler, J. (2017). From staff nurse to nurse consultant. Spiritual care (Pt. 6): Hinduism. *British Journal of Nursing*, 26 (17), 996.

- Ganzevoort, R.R., Ajouaou, M., Braak, A. van der, Jongh, E. de & Minnema, L. (2014). Teaching spiritual care in an interfaith context. *Journal for the Academic Study of Religion*, 27 (2), 178-197.
- Geer, D.C.L. van de & Wulp, M. (2011). Spiritual care in palliative care: working towards an EAPC task force. *European Journal of Palliative Care*, 18, 86-89.
- Gijsberts, M.J.H., Liefbroer, A.I., Otten, R. & Olsman, E. (2019). Spiritual care in palliative care: a systematic review of the recent European literature. *Medical Sciences*, 7 (2), 25.
- Govindacharya (2013). *Tarka Sangraha*. Chaukhamba Prakashan.
- Guha, N. (2012). Tarka as cognitive validator. *Journal of Indian Philosophy*, 40 (1), 47-66.
- Hummel, L., Galek, K., Murphy, K.M., Tannenbaum, H.P. & Flannelly, L.T. (2009). Defining spiritual care: an exploratory study. *Journal of Health Care Chaplaincy*, 15 (1), 40-51.
- Hvidt, N.C., Nielsen, K.T., Kørup, A.K., Prinds, C., Hansen, D.G., Viftrup, D.T., ... & Wæhrens, E.E. (2020). What is spiritual care? Professional perspectives on the concept of spiritual care identified through group concept mapping. *BMJ Open*, 10 (12), e042142.
- Liefbroer, A.I., Braak, A.F. van der & Kalsky, M. (2018). Multiple religious belonging among visitors of Dominican spiritual centers in the Netherlands. *Journal of Contemporary Religion*, 33 (3), 407-426.
- Liefbroer, A.I., Lauwers, S., Coppens, P. & Lalbahadoersing, B. (2022). Spiritual care in an interfaith context: implications for Buddhist, Muslim, and Hindu spiritual care in the Netherlands. *Complexities of Spiritual Care in Plural Societies*, 8, 161-189.
- Overholser, J.C. (1994). Elements of the socratic method, III: universal definitions. *Psychotherapy*, 31 (2), 286-293.
- Ramezani, M., Ahmadi, F., Mohammadi, E. & Kazemnejad, A. (2014). Spiritual care in nursing: a concept analysis. *International Nursing Review*, 61 (2), 211-219.
- Ross, L. (2006). Spiritual care in nursing: an overview of the research to date. *Journal of Clinical Nursing*, 15 (7), 852-862.
- Toom, N. den & Waveren Hogervorst, C. van (2020). Meerstemmig: geestelijke verzorging vandaag vanuit zes perspectieven. *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, 23 (100), 4-5.
- Toom, N. den, Visser, A., Körver, J. & Walton, M.N. (in druk). The perceived impact of being a chaplain-researcher on professional practice. *Journal of Health Care Chaplaincy*.
- Toom, N. den, Walton, M., Körver, J., Vos, P. & Kruizinga, R. (2021). Rearranging the domain: spiritual care in multiple dimensions. *Health and Social Care Chaplaincy*, 9 (1), 42-59.
- VandeCreek, L. (2010). Defining and advocating spiritual care in the hospital. *Journal of Pastoral Care and Counseling*, 64 (2), 1-10.
- Vidal, C. (2008). What is a worldview? In H. van Belle & J. van der Veken (Eds.), *Novelty thinking: the sciences and creative aspect of the reality*. Acco.
- Walters, D.C. (2009). *Exploring a definition of leadership and the biography of dr. Frank B. Wynn* (dissertatie). University of Montana.